

Kouřil, Pavel; Prix, Dalibor

Drobné středověké opevnění v Hradci, okr. Jeseník

Archaeologia historica. 2011, vol. 36, iss. 1, pp. 165-176

ISSN 0231-5823 (print); ISSN 2336-4386 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128190>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Drobné středověké opevnění v Hradci, okr. Jeseník

PAVEL KOUŘIL – DALIBOR PRIX

Abstrakt: Příspěvek se zabývá jedním z dalších předpokládaných drobných středověkých opevnění na Jesenícku. Pro jeho existenci hovoří především samotný název lokality, avšak průkazné terénní relikty, stejně jako archeologická pozorování vyznívají v tomto směru spíše negativně. Také sporé písemné zprávy (teprve po polovině 14. století) upozorňují na poměrně pozdní vznik hradeckého zboží, jež ovšem zároveň získalo status pravidelného manství.

Clíčová slova: Slezsko – středověk – drobné středověké opevnění.

A Minor Mediaeval Fortification in Hradec, Jeseník District

Abstract: The contribution discusses one of a group of minor mediaeval fortifications presumed in the Jesenícko region. Although its existence is indicated by the name of the location, terrain exploration and archaeological research have so far proved largely negative. Sporadic written records (after the mid-14th century) convey a relatively late origin of the Hradec estate that, however, soon acquired a regular fief status.

Key words: Silesia – Middle Ages – minor mediaeval fortification.

Úvodem

K nejistým, a tedy i záhadným, drobným středověkým opevněním na Jesenícku bezesporu náleží údajná fortifikace v Hradci u Jeseníku. Lokalita se pyšní výmluvným názvem (například Wenzelides 1922, 125), který znovu a znovu nutí badatele zabírat se pokusy o určení jeho původu. A to přesto, že už Angela Drechslerová (Drechsler 1930, I, 146) nepochybovala o jeho pozdní a druhotné genezi (srov. Hosák–Šrámek 1970, 292 č. 1).

Poloha a popis areálu

Ves Hradec v nadmořské výšce zhruba 360 m je rozložena při klesajícím okraji terénní terasy nad nivou řeky Bělé, která plyne údolím od Jeseníku ke Hlucholazům (dnes Głucholazy, Polsko). Osídlení je tvořeno nepravidelnou řadou menších usedlostí a domků při terénní hraně, z větší části sekundární zástavba z konce 18., 19. a 20. století se pak rozložila i přímo v údolí při mostu přes Bělou a podél mlýnského náhonu. Ves nemá urbanizované centrum, to se vytvořilo až poměrně pozdě kolem klasicistní kaple sv. Anny z roku 1827, vyhořelé roku 1865 a obnovené roku 1879, u níž byla situována mladší hasičská zbrojnice a v minulém století i obecní úřad. Od města Jeseníku je vzdálená zhruba 8 km vzdušnou čarou severovýchodně a přibližně stejná vzdálenost ji dělí od Hlucholaz.

V severovýchodní části obce, téměř na konci intravilánu, je sevřena vesnickou cestou a pěšinou klesající do údolní nivy zahradnická usedlost č. p. 7 (obr. 1; obr. 2). Její parcela je tradičně považována za prostor, který mělo kdysi zaujímat středověké opevnění (například Spurný a kol. 1983, 85). Usedlost, kterou roku 1781 držel Christian Hackenberg a roku 1849 Johann Hartwich (Drechsler 1930, I, 150), dnes tvoří patrně klasicistní dům s obdélným půdorysem a vysokou polovalbovou střechou. Jeho zdivo je smíšené a místy čistě cihlové a stavební materiál, stejně jako obvyklá pozdně barokní a klasicistní trojdílná dispozice se vstupem ve středu podélné strany, prokazují, že objekt je novostavbou ze závěru novověku. Na severní straně budovu doprovází nízký obdélný provozní přístavek z 20. století a vedle něj skleník (či kůlna), rovněž s obdélným půdorysem z poslední třetiny 20. věku. Kolem domu se rozkládá svažité zahrada, od západu vymezená obecní cestou a po obou bocích od okolí oddělená terénními zářezy, kterými stékají do údolí drobné vodoteče (obr. 3). Severní z vodotečí pramení přímo u nároží zahrady. Pod pramenem na obecním pozemku, k němuž sestupují betonové schody od cesty, je vybetonovaná obdélná nádrž z 20. století,

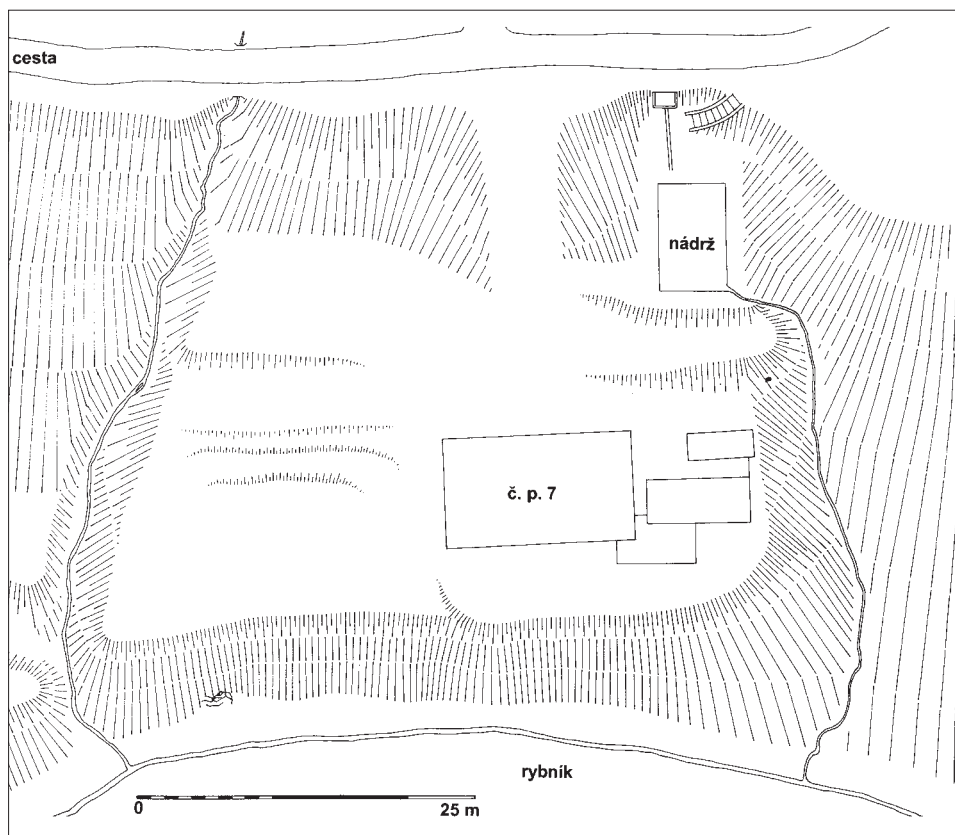

Obr. 1. Hradec, areál č. p. 7 – poloha údajného drobného středověkého opevnění, pohled od jihovýchodu. V popředí plocha zaniklého rybníka, nad ním terénní hrana s domem č. p. 7, vlevo terénní deprese s drobnou vodotečí, vpravo terénní zářez s pěšinou. Foto D. Prix, 17. 4. 2009.

Abb. 1. Hradec, Areal Konskriptionsnr. 7 – Lage der angeblichen kleinen mittelalterlichen Befestigung, Blick von Südosten; in der Mitte ein verschwundener Teich, oberhalb davon die Geländekante mit Haus Konskriptionsnr. 7, links eine Geländedepression mit kleinem Wasserlauf, rechts Geländeeinschnitt mit Fußweg. Foto D. Prix, 17. 4. 2009.

přes kterou voda protéká. Jihozápadní vodoteč je rovněž pramenná. Obě stružky se pod usedlostí vlévají do potoka, který tu slouží jako strouha obtékající zaniklý rybník v údolní nivě, přímo pod usedlostí. Strmý sráz nad rybníkem a strouhou, dosahující převýšení na jih asi 3 m a na východě až 5,5 m, tak vymezuje parcelu na jihovýchodě (obr. 4). Parcela je zhruba lichoběžníkového půdorysu, na západě její délka činí 38,5 m, protilehlá jihovýchodní hrana dosahuje 48,5 m, severovýchodní strana měří 35,8 m, zbývající (neměřená) strana necelých 40 m. Poloha je ze tří stran dobře vydělena od okolí jak přírodními (terénní zářezy pramenných odtoků, sráz nad údolní nivou), tak umělými prvky (rybník v údolí). Je však vhodné podotknout, že obě vodoteče bez problémů překročí i dítě a jihozápadní terénní zářez lze v horní části snadno přeskočit a teprve dole při vyústění do nivy jeho horní šířka dosahuje asi 6 m a dno 1,5 m. Pouze k severozápadu je poloha zcela nekrytá, když stoupající terén plynule za obecní cestou přechází v další (novodobě zastavěnou) parcelu a polnosti za ní, jež byly z větší části vyklučeny v lese až kolem roku 1840. Plocha parcely je dosti svažité, od západní hrany k domu, který stojí na částečně srovnaném okraji terasy, dosahuje převýšení až 4 m. Srovnaný terén pod domem je oproti jižnímu nároží parcely asi o 1 m výše. Na ploše dnes nejsou patrné terénní zbytky nějakého členění nebo dalšího opevnění, pouze od západního nároží domu k západnímu okraji parcely se táhne mírná vkleslina, na západě maximálně 1 m hluboká, na východě nejvýše 0,6 m zahloubená, přičemž maximum rozdílu terénní úrovně tu lze přičíst na vrub novodobé úpravě zeleninových záhonů.

Pokusíme-li se o střízlivé zhodnocení parcely z hlediska jejího možného využití v minulosti jako plochy drobného středověkého opevnění, musíme vznést k takovému hodnocení vážné výhrady. Nelze sice vyloučit umístění menší středověké fortifikace, či snad lépe: chráněného sídla, na takovou polohu; analogie podobných terénních situací známe například z Bukovce v západních Čechách či z Doubravice u Volyně v Pošumaví, kde se dodnes dochovala obytná hranolová věž tvrze. Podobně zdánlivě strategicky nevýhodnou polohu obsadilo i drobné středověké opevnění v nedalekých Ondřejovicích na Jesenicku

Obr. 2. Hradec, areál č. p. 7 – půdorysné zaměření. Stav v roce 2009. P. Kouřil, D. Prix.

Abb. 2. Hradec, Areal Konskriptionsnr. 7 – Geländemessung, Stand 2009. P. Kouřil, D. Prix.

(Kouřil–Prix–Wihoda 2006, 215–218). Spíše však je nutné konstatovat, že na lokalitě postrádáme jakékoliv průkazné znaky fortifikovaného objektu. Navzdory tvrzení Herberta Weinelta nejsou nikde patrné nezpochybnitelné stopy jinde obvyklých příkopů. Jistěže zejména v dolních úsecích se jako „pseudopříkopy“ daly využít postranní terénní deprese se stružkami, ty však dnes již nenesou žádný znak cílené fortifikační úpravy lidskou rukou. Také rekonstrukce eventuálního průběhu příkopu na západní straně činí značné potíže. Zmírnění sklonu svahu v těsném sousedství domu svým charakterem spíše odpovídá úpravě terénu ve vazbě na klasicistní budovu. Výše ve svahu zahrady je přitom na západní straně příčný vymežující příkop vyloučený z geomorfologické konfigurace. Pokud bychom chtěli za relikv příkopu považovat mělkou depresi táhnoucí se od západního nároží domu k okrajům parcely, dostali bychom na samé hraně terénní terasy úzký, ve středu maximálně 8–9 m široký, podélný pás využitelného prostoru o délce zhruba 45 m. Důvody volby takového staveniště v nevýhodné situaci, kdy ke stoupajícímu svahu by byl vymezený prostor natočen dlouhým bokem, by se obtížně hledaly. S ohledem na terénní profil a uspořádání prakticky nepřichází v úvahu aktivní využití některé z vodotečí k ochraně prostoru. Úvahy o případném zaplavení nějakých eventuálních příkopů kolem polohy zcela vylučuje klesání terénu i spád obou drobných vodotečí v terénních zářezích. Složitá soustava stavidel by vedla ke komplikovanému vytváření kaskád drobných louží, z obranného hlediska zcela nefunkčních, zato obtížně realizovatelných a hlavně udržovatelných v použitelném stavu; nehledě ke skutečnosti, že v obou roklinách není po podobných úpravách ani stopy. Zkrátka: poloha, jakkoliv v rámci obce zajímavá a jistěže nikoliv vyloučená, sama o sobě dnes

Obr. 3. Hradec, areál č. p. 7 – poloha údajného drobného středověkého opevnění, pohled od severu. V popředí betonová nádrž pod pramenem. Foto D. Prix, 17. 4. 2009.

Abb. 3. Hradec, Areal Konskriptionsnr. 7 – Lage der angeblichen kleinen mittelalterlichen Befestigung, Blick von Norden, im Vordergrund Betonbecken unterhalb der Ouelle. Foto D. Prix, 17. 4. 2009.

Obr. 4. Hradec, areál č. p. 7 – poloha údajného drobného středověkého opevnění, pohled od východu na hranu terénní terasy a vyústění severovýchodní terénní deprese v drobnou vodoteč a pěšinou. Foto D. Prix, 17. 4. 2009.

Abb. 4. Hradec, Areal Konskriptionsnr. 7 – Lage der angeblichen kleinen mittelalterlichen Befestigung, Blick von Osten auf die Geländeterrasskante und Mündung der nordöstlichen Geländedepression in den kleinen Wasserlauf und Fußweg. Foto D. Prix, 17. 4. 2009.

neskýtá relevantní stopy nějakých obranných aktivit, které bychom mohli spojit s obvyklou představou o drobném opevněném středověkém sídle.

Hradecké opevnění v pohledu dosavadní literatury

V roce 1930 Hradci věnovala zevrubnou pozornost A. Drechslerová (Drechsler 1930, I, 146–151) a je zřejmé, že nějaké opevněné sídlo zde vlastně ani nepředpokládala. Autorka se zkraje soustředila především na pozdní vznik vsi až v 18. století. Krystalizačním jádrem osady měl být dvůr, zřízený kolem roku 1351 v místech pozdějšího č. p. 24, dlouho obklopený jen nevelkým obslužným zahradnickým osídlením. Například v roce 1579 žil vedle dvora jediný dědičný zahradník, Heinrich Brauner, a žádné další osídlení v místě nebylo zaznamenáno (Drechsler 1930, I, 147). Badatelka navrhla ztotožnění dvora s majetkem vyděleným – podle ní roku 1351 – z velké, v 15. století zaniklé vsi Walterovic. Sledovala zmínky o držitelích statku a parafrázovala i poměrně podrobný popis dvora z roku 1613. V něm tehdy stálo pěkné menší patrové, podsklepené obytné stavení s klenutou kuchyní a další zaklenutou prostorou v přízemí, kde jedna z místností sloužila jako šenk. Právo provozovat výčep výhradně vrchnostenského piva měl dvůr už roku 1611. Ze zmínky o starším domku (*Häusel*), ve kterém roku 1613 přebýval šafář (Drechsler 1930, I, 147), nepřímo vyplývá, že panské stavení ve dvoře bylo postaveno relativně nedávno, nejspíše koncem 16. století. Dvůr dále tvořila stodola s mlatem a stáje a patřila k němu nevýnosná pila. Poblíž dvora, v lese příslušném ke zboží, byl zpustlý rybník a sídelní zázemí hospodářství tvořili tři zahradníci (Drechsler 1930, I, 146–147). Z popisu je zřejmé, že dvůr nemohl být totožný s prostorem pozdější usedlosti č. p. 7 a mladší údaje ze 17. a 18. století potvrzují jeho polohovou shodu s dvorem v místech pozdějšího č. p. 24, jež roku 1846 sloužilo jako papírna. Jméno osady, respektive předtím pojmenování dvora, které podchytila od roku 1455, odvodila A. Drechslerová z predikátu jeho držitelů – pánů z Hradiska u Nisy (ve středověku zpravidla *Grodis* či *Grödis*, později německy *Gräditz*, dnes polsky *Grądy*). Tento výklad názvu převzal například i Joseph Pfitzner (1926, 88, s poděkováním A. Drechslerové; též třeba Hosák–Šrámek 1970, 292).

Zcela v závěru pak bez jakýchkoliv zjevných souvislostí s dějinami místa a dvora autorka uvedla, že kdysi stávala na okraji lesa při cestě do Supíkovic strážní věž, kterou připomínaly základové zdi (Drechsler 1930, I, 151: „*Einst stand am Rand des Waldes, der breite Pusch genannt, an dem Weg, der von Saubsdorf kommt und zur Biele hinunterführt, ein Wachturm, dessen Grundmauern noch vorhanden sind*“). Pozice by tak sice zhruba mohla odpovídat i okolí pěšiny či stezky míjející usedlost č. p. 7, podivné však je, že sama Drechslerová objekt nijak nevádlila do kontextu dějin dvora a osady, nenaznačila sebemenší spojitost s usedlostí č. p. 7 a ony základy ani nijak nespecifikovala. Tyto souvislosti by sotva přešla mlčením, kdyby v její době (pocházela ze sousedních Supíkovic) v místě žila jakákoliv tradice o jakémkoliv jiném vrchnostenském sídle, než byl zaniklý dvůr na opačném konci katastru, v místech č. p. 24.

Nicméně některé názory A. Drechslerové tvořivě zužitkoval pilný Herbert Weinelt ve své stěžejní práci o hradech v jesenické oblasti (Weinelt 1936, 89–91). Její výklad názvu lokality v předvečer druhé světové války raději ocitoval, předřadil mu však suché konstatování, že jméno obce Hradec nepochybně vychází z etymologie starého slovanského pojmenování pro opevněnou lokalitu. Protože však registroval prvou nepochybnou zmínku o obci až k roku 1654, nezbylo mu, než se pustit do hypotetického výkladu o starší tradici zrcadlící se v českém jméně vsi i údajném německém traťovém názvu *Burg*. Dále popsal tvrziště, jehož prostor zaujala druhotná usedlost č. p. 7. Poznamenal, že leží při cestě do Supíkovic, ovšem mlčky přešel skutečnost, že se jedná o polní cestu, která je navíc dodnes právě po straně údajného tvrziště zúžena v pěšinu a přerušena novodobým schodištěm. Plasticky se rozepsal o bývalém umělém příkopu na jihovýchodě, sevřeném dodnes dochovaným rybníkem, který měl údajně z této strany „hrad“ chránit proti možnému útoku. Na zbývajících stranách nastínil podkovovitý příkop, při obecní cestě na přístupové straně už v jeho době zasypaný. Zbytek příkopu s opatrností hledal v drobné nádrži v severním cípu

areálu, tedy v místech stávajícího betonového bazénku. V příkopu si povšiml pramene a bez ohledu na svažité terén v textu hbitě vykreslil středověký stavidlový systém dovolující prý zaplavení příkopu v případě obrany; věc z geomorfologického hlediska ovšem vyloučenou. Zajímavější bylo Weineltovo přetlumočení zkazek držitelů usedlosti, kteří údajně naráželi při zemních pracích na pozemku na zbytky zdiva, jehož torza sám zjistil na jižním nároží plochy. Podle připojeného obrázku, který zpracoval podle náčrtu Maxe Müllera, tam svíraly dva útržky zdiv pravý úhel. Aniž by uvedené zdivo jakkoliv blíže charakterizoval (například z hlediska použitého materiálu či rozměrů), bryskně z něj vyvodil závěr o pravoúhlém pravidelném půdoryse fortifikace o hraně dlouhé 40 m. Opevnění přirovnal k údajně poněkud většímu, domněle rovněž pravoúhlému opevnění v Ondřejovicích. Vzápětí připomněl údaj A. Drechslerové o strážní věži, seriózně však přiznal, že po ní nenašel ani stopu. Zato za středověké označil dva souběžné, valeně sklenuté malinké sklepy ve východním nároží parcely. Z nich severní byl v jeho době už zasypaný. Z polohy sklípků vydedukoval, že obytné stavení „hradu“ přiléhalo k obvodové hradbě. Stručné pojednání uzavřel úvahou o tom, jak hradecký objekt již překročil původní pevně definovaný typ franské-normanského stylu a byl kontaminován sasko-germánským stylovým principem přilnutí zástavby k obvodu (Weinelt 1936, 90–91). Ve svých pozdějších pracích však již byl poněkud opatrnější, když připustil, že se nejspíše jednalo o opevněný dvorec, jehož genetická vazba k tzv. věžovitým hrádkům nemusela být bezpodmínečně nutná, zvláště když tu nebyl proveden archeologický výzkum, a situaci proto nelze hodnověrně posoudit (Weinelt 1940, 73; 1940a, 352).

Za spolehlivě doloženou zbytky v terénu považoval hradeckou drobnou fortifikaci i Vladimír Goš (1981, 241). Konstatoval, že stav tvrziště se od 30. let 20. století nijak podstatně nezměnil. Přestože vycházel z Weinelta, oprávněně zamítl jeho tezi o středověkém původu dochovaných sklepů a v závěru krátkého odstavce připomněl, že dosud (tj. do roku 1981) z lokality nejsou známe „žádné hmotné předměty“. V závěru pak podotkl, že polohou v klesajícím svahu je hradeckému opevnění blízká ondřejovická fortifikace, a usoudil dokonce, že stejně jako tam i v Hradci „voda plnila hlavní obrannou roli místo terénního reliéfu“. Hradec se objevil i v soupisové práci o hrádcích a tvrzích na Moravě a ve Slezsku z pera Vladimíra Nekudy a Josefa Ungera (1981, 133), avšak pouze ve velmi zjednodušené podobě, vycházející striktně ze starších Weineltových údajů s dovětkem, že se patrně jednalo o tvrz.

Také anonymní spoluautor druhého svazku encyklopedického díla o českých, moravských a slezských hradech, zámcích a tvrzích (Spurný a kol. 1983, 85) nepochyboval o tvrzi v Hradci. V úvodu zmínil, že Hradec byl uveden v listině vratislavského biskupa Přelclava z roku 1360, ovšem pominul skutečnost, že v onom dokumentu z 15. června 1360 se jméno Hradce nevyskytuje. Dále usoudil, že název obce naznačuje existenci oné tvrže. Sdělil také, že pozůstatky objektu, valu a příkopů „byly odkryty kolem r. 1930 u stavení čp. 7 blízko silnice vedoucí do Supíkovic“ a vzápětí doplnil: „...zdá se, že dům sám stojí na místě nějaké budovy uprostřed někdejšího opevněného areálu tvrže; dokazují to sklepy pocházející asi z 15. století...“ Po Weineltovi zopakoval, že „areál tvrže měl údajně půdorys čtverce o straně asi 40 m a byl na jihovýchodě chráněn rybníkem o rozloze 1 ha, který byl v 19. století vysušen. Svou dispozicí se tvrz velmi podobá obdobné stavbě v Ondřejovicích (měla rovněž čtvercový půdorys a byla obehnaná valem s předsunutým příkopem)“. V poslední větě pak střízlivě podotkl, že o vzniku a zániku tvrže nejsou k dispozici písemné zprávy.

V sérii takových konstatování a analýz téměř zanikly mnohem strídřejší názory. O opevnění se nezmínili ani Reginald Kneifel, ani Faustin Ens. Otto Wenzelides k roku 1922 také o žádné bývalé fortifikaci v Hradci nemluvil (Wenzelides, 1922, 125), stejně jako J. Pfitzner (1926, 88). Wenzelides si sice povšiml zajímavého jména a upozornil dokonce, že mnozí (příznačně ovšem nejmenovaní) badatelé prý považují Hradec za nejstarší sídliště v údolí Bělé, z pamětihodností místa však uvedl toliko hamr (1922, 125: „...Gröditz wird von vielen Forschern als die älteste Ansiedlung im Bielatale bezeichnet, sie kommt auch als Grätz oder Grötz vor. Auch hier bestand ein Hammer...“). Symptomatické je, že i A. Drechslerová vůbec

nejmenovala Hradec ve svém závěrečném soupise lokalit se stopami valů a dalších fortifikací na Jesenicku (Drechsler 1930, II, 248–249).

Archeologické poznatky

S lítostí musíme konstatovat, že k dispozici nemáme žádné konkrétní archeologické poznatky ani jakékoliv památky hmotné kultury, jež by nám mohly napomoci při identifikaci či verifikaci předpokládaného středověkého opevnění. Po rozhovoru se současným majitelem usedlosti jsme rovněž nabyli dojmu, že případná archeologická prospekce či sondáž zde v nejbližší době zřejmě nebude možná. A tak jedinou indicií, která by snad připouštěla existenci sídla vyšší kategorie v těchto místech, je zpráva Lumíra Jisla, uchovaná v archivu Slezského zemského muzea v Opavě. Dozvídáme se z ní totiž, že v roce 1932 zde nalezl jistý Ing. Weiser zlomek středověkého kachle, který se mohl buď v počátcích druhé světové války, anebo spíše nelegálně ještě před jejím vypuknutím dostat do muzea v Ratiboři, kde byl zřízen Zemský úřad pro pravěk a časný středověk (*Landesamt für Vor- und Frühgeschichte*), vedený ředitelem-archeologem Georgem Raschkem. Za Protektorátu byly archeologické nálezy pocházející z území českého Slezska (a tedy i eventuálně z Hradce u Jeseníku) převezeny z Ratiboře do Moravského zemského muzea v Brně. Odtud v poválečných zmatcích putovaly zpět na polské území, do Varšavy, která je měla rozdělit do řady hornoslezských muzeí. Zcela čerstvé pátrání po hledaném artefaktu ve dvou z těchto institucí – v Ratiboři a Opolí – však nepřineslo pozitivní výsledky; nelze ovšem vyloučit, že by se uvedený předmět mohl nacházet ještě v některém z dalších zdejších muzeí.

Pokus o výklad historického kontextu

Už koncem druhé čtvrtiny 13. století začal vratislavský biskup Tomáš I. organizovat kolonizaci zatím souvisleji neosídleného a jen sporadicky využívaného prostoru podél středního toku řeky Bělé. Opěrným bodem osídlovacího procesu bylo biskupské město Hlucholazy pod masivem Přední a Střední kopy (543,2 m n. m.). Osazování údolí Bělé a jejich postranních přítoků pak zřejmě kulminovalo ve třetí čtvrtině 13. století, zhruba mezi léty 1249–1267 (např. Zuber 1972, 28–41; Kuhn 1975, 147–156; nověji Kouřil–Prix–Wihoda 2005, 215; Kouřil–Kováčik–Prix–Wihoda 2007, 258–260). Jihozápadně od Hlucholaz nad soutokem Bělé s Olešnicí byly vysazeny velké Mikulovice (před 31. srpnem 1263) a snad následně i další velké a středně velké agrární vsi: Ekartovice asi se 40 lány půdy (před rokem 1290, položené možná na pravém břehu Bělé, zhruba v prostoru pozdějšího Širokého Brodu?), Walterovice s 53 lány (před 3. červencem 1284, s jádrem nejspíše na levém břehu Bělé) a výše proti proudu Dětmarovice dokonce se 70 lány půdy (rovněž před 3. červencem 1284, přibližně v prostoru dnešní České Vsi). Na soutoku Bělé se Staříčí pak vznikla před rokem 1267 ves Frývaldov, před rokem 1295 doplněná menším biskupským městem, jež se koncem 13. století stalo správním a tržním centrem zdejšího osídlení (Kouřil–Kováčik–Prix–Wihoda 2007, 239–268). Tuto základní sídelní síť ještě před rokem 1290 doplnily i další, snad menší osady, o nichž však víme velmi málo – Falkenheim, Miroslavice a Richardovice, Vysoká ad. – a které ještě během středověku zanikly či se transformovaly v jiná sídliště. Zdá se, že v oblasti hrály jistou úlohu i neagrární provozy (k osídlení přehledně Zuber 1972, 38–44; nověji se zaměřením na střední poříčí Bělé Prix, v tisku).

Pokud základní kostru průběhu osídlení podhorských údolí severních svahů Hrubého Jeseníku a Zlatohorské vrchoviny rekonstruuje správně, potom se pozdější osada Hradec nachází v prostoru, kterému dominovala od druhé poloviny 13. století větší zemědělská vesnice Walterovice. V ní se, kromě zmíněných 53 lánů půdy kolem roku 1290 zdaněné poloviční sazbou, nacházel kostel, který duchovně spravoval okolní osídlení na celém středním toku Bělé (níže po proudu byl farní kostel v té době až v Hlucholazech, výše pak – zdá se – až v Adolfovicích a teprve dodatečně asi vznikl farní kostel v městě Frývaldově/Jeseníku). Ve Walterovicích bylo dále šoltýství, jehož majitel disponoval právem provozovat krčmu a mlýn (CDS XIV, 13–14 č. 90, rejstřík A, fol. 7a: „*Walteri villa habet LIII magnos mansos sed iacet*

pro parvis, ecclesia habet ... , scultetus habet tabernam cum molendino“; k úvahám o poloze zaniklých Walterovic též např. Drechsler 1930, I, 126–127; chybně Lorenz 1932, 291; opatrně a zatím nejlépe Zuber 1972, 44). Walterovice byly poprvé ve známých písemných pramenech zachyceny ve stížném listu sepsaném v Otmuchově, v němž vratislavský biskup Tomáš II. obvinil vratislavského vévodu Jindřicha IV., že zcizil v Niské zemi vsi, jež údajně od nepaměti patřily biskupství, a obsadil je vlastními lidmi. Nekompromisní nejvyšší slezský prelát požadoval, aby vévoda vyjmenované osady, mezi nimi i Walterovice a sousedící Dětmarovice, neprodleně vrátil biskupství, včetně zadržených desátků a platů, a výkonem exekuce pověřil opaty klášterů v Kamenci a v Naumburku nad Bobrem a mistra křížovnického špitálu v Nise (Schlesisches Urkundenbuch V, 92–94 č. 117). Protože se tak nestalo, biskup už 30. července 1284 své nároky zopakoval a nad vévodou a jeho pověřenci v zabraných vesnicích vyhlásil klatbu (Schlesisches Urkundenbuch V, 109–111 č. 135).

Ve byla někdy ve třetí čtvrtině 13. století sice založena s velkou perspektivou, avšak bouřlivá léta 1283–1288, kdy kulminoval spor mezi zmíněným biskupem Tomášem II. a vévodou Jindřichem IV. (přehledně Kouřil–Prix–Wihoda 2000, 441–443), naznačila, že velkorosá kolonizace jesenických podhůří nemusela splnit veškerá očekávání. Území už v polovině 90. let 13. století postihl další ozbrojený konflikt mezi vratislavským biskupem Janem Romkem a svídnickým vévodou Bolkem I. (naposledy Kouřil–Prix–Wihoda 2000, 444–445; 2005, 218–219; Kouřil–Prix 2008, 178–179) a pro poříčí Bělé měla ještě katastrofálnější důsledky lokální válka mezi mocným klanem Wüstehubenů a jejich přívrženci na jedné straně a vratislavským biskupem Jindřichem z Vrbna na straně druhé ve druhém desetiletí 14. věku (Zuber 1972, 38–39; Kouřil–Wihoda 2001, 207; 2004, 105–134; Kouřil–Prix 2008, 178–179). Právě s posledně zmíněným sporem, jeho důsledky a lety 1302–1319 spojili už Wilhelm Schulte a Heinrich Markgraf zpustnutí vsi Dětmarovic v blízkosti Walterovic (CDS XIV, 13, pozn. 155). Zdá se, že v kraji se uchytila řada slezských šlechticů, kteří v první polovině 14. století setrvali na statcích zabraných kdysi pod ochranou vévodů Jindřicha IV. a Bolka I. a biskupství muselo tento stav respektovat. Napětí se podařilo eliminovat až v pokročilé druhé čtvrtině 14. století biskupu Přeclavovi z Pohofelé, který řadu z bývalých uzurpátorů či jejich potomků včlenil mezi biskupské many a obratnou vnitřní politikou je přiměl k oboustranně prospěšné spolupráci (k tomu např. Kouřil–Prix–Wihoda, 2005, 218–220; 2006, 227–228). Na obsazení také Walterovic světskou šlechtou ostatně usuzoval už Rudolf Zuber (1972, 79), který předpokládal, že údaj o počtu kostelních lánů ve Walterovicích v soupise biskupských příjmů byl vynechán nejspíše proto, že ves či alespoň patronát kostela koncem 13. století drželi světští vlastníci. Tyto dohady potvrzuje i skromná výpověď písemných pramenů od poloviny 14. věku.

Někdy mezi koncem 13. a polovinou 14. století se ve středním poříčí Bělé prosadil lokálně mocný rod pánů z Mušína, nejspíše původem z Horní Lužice, působící hojně jak v nedalekém Kladsku, tak ve službách svídnických, münsterberských a březských Piastovců. Předkem Mušinů, působících v Kladsku a přilehlých částech Slezska, byl zřejmě Konrád (srov. Jurek 1996, 42, 90, 92–93, 106, 256–258) vystupující jako svědek úpravy hranic statků cisterciáckého kláštera v Kamenci 17. ledna 1295 v Kladsku (Geschichtsquellen, 27–29: „...*Conrado de Mussin...*“). Mezi Mušíny na Jesenicku v polovině 14. století vynikl vlivný Bernard z Mušína, v dochovaných pramenech vystupující například 11. srpna 1333 ve Vratislavi v doprovodu vévody Boleslava Lehnického (CDS XXII, 192 č. 5242 a 5243: „...*Bernhardus de Muczyn...*“), jehož společně s bratrem Jindřichem na Grotkovsku, kde jim patřila ves Lipniki, zaznamenáváme například 8. prosince 1342, kdy oba se souhlasem vévody Bolka Břežského prodali roční plat 4 hřiven grošů z lipnického šoltýství vikářům vratislavské katedrály (CDS XXX, 284–285 č. 6969). Bernardovy kontakty s vratislavským klérem odrážely jeho příznivý vztah k samotnému biskupu Přeclavovi. Ten proto 27. července 1351 v Otmuchově potvrdil, že Bernard z Mušína prodal všechno své dědictví ve Walterovicích u Hlucholaz se všemi právy a s právem patronátu kostela svému dalšímu bratru Konrádovi z Mušína za 50 hřiven pražských grošů (NLB, 21–22 č. 12, A, fol. 18a; CDS XIV, 13–14 č. 90, pozn. 156: „...*Bernardus*

de Musczin vendidit totam hereditatem in Waltsdorff prope Czeginhals... necnon cum iure patronatus ecclesie fundate ibidem Cunczkoni de Musczin fratri pro 50 marcis...“; Zuber 1972, 44). Bernard († před 6. 1. 1362) se statku na Jesenicku vzdal proto, že jeho sídelní dvorec stál ve vsi Malé Březině v úrodnějších končinách nízkého biskupského vévodství a Bernard s manželkou Juttou soustředili svou pozornost tam (srov. Quellen, 28 č. 46, A, fol. 49a; 40 č. 112, B, fol. 10a; 71 č. 370, B, fol. 47a; 90 č. 513, B, fol. 66a). Nicméně Walterovice zůstaly v rukou rodu a ve zdejší oblasti tak Konrád vystřídal patrně staršího Bernarda v pozici jednoho z výše postavených biskupských manů (Bernard byl dále v okolí biskupa Přeclava zachycen například 15. září 1353 v Otmuchově; CDS XVIII, 93 č. 5641, pozn. 6).

Převod majetku mezi bratry roku 1351 považovala A. Drechslerová za „křestní list“ dvora v Hradci, ačkoliv to ze záznamu v nízkých zemských deskách zdaleka nevyplývá (Drechsler 1930, I, 146). Z tohoto úhlu pohledu však autorka měla zřejmě pravdu, když za první doklad o hradeckém zboží pokládala dva dokumenty z 15. června 1360 (Drechsler 1930, I, 129, 147), které se sice dochovaly jen v mladších kopiích, ale jejichž věrohodnost nesporně potvrzují zápisy v nízkých zemských deskách. V první listině vratislavský biskup Přeclav v Otmuchově potvrdil, že jeho věrný man Konrád řečený z Mušina směnil šoltýství a k němu příslušné zboží ve Walterovicích s Mikulášem a Janem, bratry řečenými Kalin, kteří soud a příslušný majetek dosud drželi. Konrád za šoltýství oběma bratřím daroval 6 selských lánů ve Walterovicích s podmínkou, že obnoví ve vsi soud. Těchto 6 lánů měli držet svobodně, což jim biskup potvrdil a přidal výsadu, že oba bratři nebo další držitelé oněch 6 lánů nebudou moci být potahováni púhončími k soudu měst Nisy, Hlucholaz nebo kteréhokoliv jiného biskupského města, ale mají je držet jako jiní biskupovi vazalové a jen jako oni mohou být poháněni k soudu (NLB, 24 č. 23, A, fol. 35a; CDS XIV, 13–14 č. 90, pozn. 156: „...quod cum Cunczko dictus de Muschczin pro iudicio et bonis iudicii in Waltherici villa, quod Nicol. et Joh. fratres dicti Kalin hoctenus obtinebant, iisdem fratribus 6 mansos rusticanos ibidem in Waltheri villa in recompensam et restauram iudicii huiusmodi possidendos perpetuo donavisset, eosdem sex mansos promississet ipsis fratribus libertare, nos (Pezlaus)... predictos mansos... libertamus... decernentes... quod predicti Nicolaus et Johannes... possessores dictorum 6 mansorum in Nisa Czeginhals aut aliis nostris civitatibus non debeant pertrahi ad civitatis iudicium per pedellum, sed velut alii nostri vasalli de mansis huiusmodi solempniter evocari...“; opis uvádí Regesty śląskie V, 77 č. 184). Ještě téhož dne vydal privilegium o podobném znění biskup, také adresované oběma bratrům (Quellen, 25 č. 24, A, fol. 81b: „...Bona feodalía in Walthersdorff prope Czeginhals...“; opis zmíněn v Regesty śląskie V, 76–77 č. 183). Z obsahu listin pro bratry Mikuláše a Jana zvané Kalin mělo největší význam ustanovení, že majetek, který obdrželi výměnou za zpustlé šoltýství, neměl být nadále považován za příslušný k walterovickému šoltýství, ale získal status řádného manství. Nevýhody – tj. investice do nápravy walterovického soudu, i když jeho výnosy měly nadále plynout Konrádovi z Mušina, stejně jako přistoupení na skutečnost, že manství obou bratří mělo částečně ministeriální povahu a byli klienty mocného Konráda Mušina (víme přitom, že jejich příbuzný Jindřich Kalen patřil mezi standardní biskupské vazaly vázané poslušenstvím přímo k biskupovi), vyvažovala perspektiva vzniku do jisté míry svébytného dědičného zboží, která se také naplnila.

Zatím ves Walterovice zůstala i nadále v rukou Konráda Mušina, který 29. října 1375 prodal roční plat 3,5 hřivny grošů ze všeho svého majetku ve Walterovicích pro vydržování oltáře sv. Tří králů ve farním kostele sv. Jakuba v Nise (Quellen, 103 č. 606, B fol. 76b; CDS XIV, 13–14 č. 90, pozn. 156: „...Cunczko de Musczin... in bonis in Walthersdorff distr. Niss...“). Ves byla jako existující zmíněna též třeba k 21. září 1372 (Quellen, 66 č. 324, B, fol. 41b), k 30. červnu 1379 (Quellen, 145 č. 921, C, fol. 25a) nebo k 14. červnu 1380 (Quellen, 163 č. 1062, C, fol. 36b). Po Konrádovi ji převzal Hynčik z Mušina, který ale 22. února 1416 ves odstoupil biskupství v rámci svých statků na Jesenicku svázaných s fojtstvím ve městě (CDS XIV, 13–14 č. 90, pozn. 156: „...Hincko de Muschczyn... advocacia in Fryenwalde... item alia bona circum Fryenwalde in Waltirsdorff, in Breitenfort, in Bemischdorff, in Wustkirche...“;

těž Drechsler 1930, I, 69), byť zanedlouho část tohoto majetku získal nazpět a držel až do počátku husitských válek. Tehdy, 4. března 1422, mu biskup Konrád Olešnický listinou vydanou v Nise majetky konfiskoval pro příklon k husitům a převedl je na Hynčíkova ortodoxního příbuzného Hanuše z Mušína (Lehns- und Besitzurkunden, 248–249 č. 49). Počátkem 20. let 15. století Walterovice stále fungovaly. Podle rejstříku příjmů vratislavského biskupství, jehož jádro bylo sestaveno v letech 1421–1425, měla ves 40 lánů položených v hornatých končinách (a tedy zdaněných poloviční sazbou) a byla v rukou biskupských manů (Das Registrum, 243 č. 63, fol. 31a: „*Waltirsdorf habet XL mansos cum montibus et est laicalis; heres deseruit et percipit vniuersum fructum*“). Osada pozvolna upadala, i když zatím nikterak dramaticky. Z původních 53 lánů ubylo 6 lánů donací Konráda z Mušína z roku 1360. Nejméně 1 lán půdy (ne-li více) patřil kostelu a jistý, ovšem v pramenech neurčený, počet lánů tvořil původní dotaci šoltýství (Zuber 1972, 44, soudil, že walterovické šoltýství disponovalo rovněž 6 lány). Zdá se tedy, že mezi koncem 13. a počátkem 15. století zpustlo ve vsi asi 7 lánů, což bylo méně než v okolních velkých vsích. Někdy poté, kolem poloviny 15. století, však regres osídlení nabral prudký spád a ves zanikla. Naposledy byla připomenuta roku 1442 (Pfitzner 1926, 88).

Oněch 6 lánů, které od zboží oddělil 15. června 1360 Konrád z Mušína, však procházelo poněkud odlišným vývojem. Na statečku seděli zprvu bratři Mikuláš a Jan Kalinové. Po nich nastoupil jejich příbuzný (snad syn některého z bratří) Henslin, který 21. září 1372 prodal Petrovi z Ketře za 15 hřiven grošů roční plat ve výši 1,5 hřivny grošů k vydržování oltáře, který Petr založil ve farním kostele sv. Jakuba v Nise. Plat byl pojištěn na všech šesti lánech, které tvořily kalinovské zboží (Quellen, 66 č. 324, B, fol. 41b; CDS XIV, 13–14 č. 90, pozn. 156: „...*Henselinus Kal de Waltirsdorf vendidit 1 ½ marcas census super 6 mansis agrorum ibidem...*“). Rozsah drobného statku zůstával i nadále konstantní a občas pro něj bylo použito tradiční označení *Kalngut* či *Kalengut* (Drechsler 1930, I, 146). V roce 1424 jej držel Konrád Meißner, který majetek převedl na Mikuláše Grödisa a jeho syna Jana se všemi právy tak, jak jej sám užíval (Drechsler 1930, I, 147; s odkazem na Quellen, E, fol. 133). Mezi tato práva náležel i výkon soudu ve Walterovicích. V rukou rodu z Hradiska pak zboží setrvalo po nemalou část 15. století. V roce 1442 byl majetek s právem soudu ve vsi *Walthersdorf* potvrzen Janovi z Hradiska (Pfitzner 1926, 88; s odkazem na Bresl. Staatsarchiv, Rep. 31, III, 21, E fol. 123). Jan z Hradiska, častěji zvaný krátce *Hans Grödis*, zboží držel ještě roku 1455, kdy se z něj zavázal vyplatit své nevlastní matce, sestře kaltenštejnského purkraběte Christofa Tscheschorfa, 50 uherských zlatých (Drechsler 1930, I, 147; s odkazem na Quellen, F, fol. 51). Suma se více méně rovnala hodnotě celého statku, jak vyplývá z údajů z roku 1487, kdy Jan z Hradiska prodal svých 6 lánů poblíž Širokého Brodu, zvaných *Kalngut*, Janu Nimpšchovi právě za 50 uherských zlatých. Tento prodej znamenal konec relativní samostatnosti statku. Jan Nimpšch totiž toho roku dostal od vratislavského biskupa do zástavy Niskou Bělou a také blízké vsi Široký Brod a Českou Ves (Drechsler 1930, I, 147; srov. k 7. březnu 1491 potvrzení biskupa Jana Rotha – ZA Opava, fond: Slezský stavovský archiv v Opavě, inv. č. 713, sign. B V-13). Ačkoliv již před 6. listopadem 1497 Nimpšch biskupovi vrátil Českou Ves, Široký Brod i užitky z Velkých Kunětic (ZA Opava, fond: Slezský stavovský archiv v Opavě, inv. č. 715, sign. B V-15), Niskou Bělou držel dále a k ní správně připojil i šest lánů bývalého kalinovského zboží. Drobný majetek v povodí střední Bělé, jemuž se mezitím začalo říkat *Grödisgut* nebo *Grödytz*, tak napříště sdílel osudy niskobělského statku (srov. Drechsler 1930, I, 147–148).

Ze středověké historie malé državy, kterou dobře vystihla už A. Drechslerová, vyplývá, že nevelký majetek o rozsahu 6 lánů (což se rovnalo některým vesnicím v okolí Nisy, ještě počátkem 15. století vesměs setrávajícím na tzv. polském právu) tvořil od roku 1360 zázemí drobnější šlechtě biskupského vévodství. Můžeme důvodně předpokládat, že Mikuláš a Jan Kalinové, po nich Henslin Kalin a v 15. století i Jan z Hradiska zde sídlili. Předpoklad vzniku sídelního dvora drobné šlechty, zhruba tak, jak to narysovala A. Drechslerová, je vysoce pravděpodobný. Konec konců odpovídá i prameny lépe dokumentované situaci od 16. století.

Sídelní dvůr bratří Kalinů však nemusel mít podobu standardní tvrze, nebo dokonce hradu; o nějakém opevnění dvora se nezmiňují ani mladší prameny. Otázkou ovšem zůstává, zda vůbec můžeme důvodně předpokládat jeho pozici v místech pozdější zahradnické usedlosti č. p. 7, když nejpozději na počátku 17. století stál dvůr v Hradci na opačném konci intravilánu, kde byl ztotožněn s pozdějším č. p. 24. Na jižním okraji budoucí vsi byl i mnohem lépe chráněn, neboť jej svíral tok řeky Bělé, z druhé strany mlýnský náhon, který se právě u něj odpojoval a ze třetí strany se nacházel rybník, doložený k roku 1613 už jako zpustlý. Dvůr tak vlastně ležel na špičce jakéhosi nepravého „ostrova“. Připočteme-li k těmto skutečnostem i absenci průkazných terénních stop po drobném středověkém opevnění v prostoru usedlosti č. p. 7 a absenci věrohodných archeologických nálezů, potom pochybnosti o středověké tvrzi, či dokonce hradu v Hradci u Jeseníku v místech č. p. 7 jen narůstají. Přitom – zdá se – se úvahy o zdejším opevnění opírají především o dosti vágní argumenty H. Weinelta. Zkazku A. Drechslerové o jakési blíže neurčené strážní věži můžeme pro středověk asi rovnou odkázat do říše bajek; neměla by smyslu ani analogie. I když z pohledu mediévalní kastellologie je předložený výsledek poněkud smutný, nelze přehlédnout, že před archeologii středověku nastoluje lákavou vizi – totiž budoucí možnost pokusit se v terénu ověřit existenci důvodně předpokládaného středověkého sídelního a hospodářského dvora s poměrně přesně vymezenou dobou trvání (1360–1487) a obohatit tak naše zatím ploché poznání bohatě typově zvrstveného středověkého osídlení Jesenicka.

Prameny:

- ALTVATERLAND: *Altvaterland. Urkundenregesten und zusammenfassende Gedanken über die Dorfverhältnisse im Neisser Fürstentum, österr. Anteil, heute Bezirk Freiwaldau, Schlesien I* (Drechsler, A., ed.). Olmütz 1930.
- CDS XIV: *Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis, Codex diplomaticus Silesiae XIV* (Markgraf, H.–Schulte, J. W., eds.). Breslau 1889.
- CDS XVIII: *Regesten zur schlesischen Geschichte 1316–1326, Codex diplomaticus Silesiae XVIII* (Grünhagen, C.–Wutke, K., eds.). Breslau 1898. CDS XXII: *Regesten zur schlesischen Geschichte 1327–1333, Codex diplomaticus Silesiae XXII* (Grünhagen, C.–Wutke, K., eds.). Breslau 1903.
- GESCHICHTSQUELLEN: *Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz I. Urkunden und Regesten zur Geschichte der Grafschaft Glatz bis 1400* (Volkmer, F.–Hohaus, W., eds.). Habelschwerdt 1883.
- Zemský archiv Opava, fond: Stablní katastr slezský, inv. č. 102, sign. Sl 155, č. kart. 27.
- LEHNS- UND BESITZURKUNDEN: *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter II. Publicationen aus den k. Preußischen Staatsarchiven 16* (Markgraf, H.–Grünhagen, C., eds.). Leipzig 1883.
- QUELLEN: *Quellen zur Geschichte des Neisser Bistumslandes auf Grund der drei ältesten Neisser Lagerbücher. Quellen und Darstellungen zur schlesischen Geschichte X* (Engelbert, K., (ed.). Würzburg 1964.
- REGESTY ŚLĄSKIE: *Regesty śląskie. Tom V. 1360* (Gilewska-Dubis, J., ed.). Wrocław–Warszawa 1992.
- DAS REGISTRUM: *Das Registrum Vratislaviense censuum et reddituum ad episcopatum spectantium. Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte 3* (Schulte, W., ed.). Breslau 1907.
- SCHLESISCHES URKUNDENBUCH: *Schlesisches Urkundenbuch. Fünfter Band 1282–1290* (Irgang, W., ed.). Köln–Weimar–Wien 1993.

Literatura

- BARTOŠ, J.–SCHULZ, J.–TRAPL, M., 1994: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960 XIII. Okres: Bruntál, Jeseník, Krnov, 106–107*. Olomouc.
- DRECHSLER, A., 1930: *Altvaterland. Urkundenregesten und zusammenfassende Gedanken über die Dorfverhältnisse im Neisser Fürstentum, österr. Anteil, heute Bezirk Freiwaldau, Schlesien I, 146–151*. Olmütz.
- ENS, F., 1837: *Das Oppaland, oder der Troppauer Kreis IV. Ortsbeschreibungen der Fürstenthümer Jägersdorf und Neisse Österreichisch-Antheils und der Mährischen Enclaven im Troppauer Kreise, 232*. Wien.
- GOŠ, V., 1978: *Středověké tvrze na Jeseníku, SM 36, 50–55*.
– 1981: *Vodní tvrz v Jeseníku, ČSZM B 30, 227–246*.
- HOSÁK, L., 1938: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha.
– 2004: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha. Reprint Praha 1938.
- HOSÁK, L.–ŠRÁMEK, R., 1970: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I. A–L*. Praha.
- JUREK, T., 1996: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań.

- KOUŘIL, P.–KOVÁČIK, P.–PRIX, D.–WIHODA, M., 2007: Tvrz a město Jeseník ve středověku – Die Festung und Stadt Jeseník (Freiwalddau) im Mittelalter, AH 32, 239–268.
- KOUŘIL, P.–PRIX, D., 2008: Drobná středověká opevnění ve Skorošicích u Javorníku – Kleine mittelalterliche Befestigungen in Skorošice bei Javorník, AH 33, 169–183.
- KOUŘIL, P.–PRIX, D.–WIHODA, M., 2000: Hrady českého Slezska. Brno–Opava.
- 2005: Středověké opevnění v Adolfovicích na Jesenícku – Die mittelalterliche Befestigung in Adelsdorf, Kreis Freiwalddau, AH 30, 199–226.
- 2006: Středověké opevnění v Ondřejovicích, okres Jeseník – Mittelalterliche Festplätze in Ondřejovice, Jeseník, AH 31, 215–234.
- KOUŘIL, P.–WIHODA, M., 2001: Wüstehubové. Ďáblovo plémě nebo tvůrčové kulturní krajiny?, ČSZM B L, 205–217.
- 2004: „...Iohannes Wisthub fecit castrum nomine Vrdebergk...“ Die Burg und ihr Hinterland am Beispiel der schlesischen Materie, CaB 7, 105–134.
- KUHN, W., 1975: Herzogs- und Adelsiedlung im Neisser Bistumsland, Schlesien XX, 147–156.
- LORENZ, K., 1932: Ergänzungen und Berichtigungen zu S. R. Nr. 1815 und 1832, Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens LXVI, 290–295.
- NEKUDA, V.–UNGER, J., 1981: Hrádky a tvrze na Moravě. Brno.
- PFITZNER, J., 1926: Besiedlungs, Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte des Breslauer Bistumlandes I. Bis zum Beginne der böhmischen Herrschaft. Prager Studien aus dem Gebiete der Geschichtswissenschaft. Reichenberg.
- PRIX, D., v tisku: Kaple hamerníka Kleinnickela (sborník věnovaný životnímu jubileu doc. Pavla Kouřila; Brno, v tisku).
- SPURNÝ, F. A KOL., 1983: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Severní Morava. Praha.
- TUREK, A. A KOL., 2004: Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy. Opava. Opravené a doplněné vydání.
- WEINELT, H., 1936: Probleme schlesischer Burgenkunde, gezeigt an den Burgen des Freiwalddauer Bezirkes. In: Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte XXXVI, 89–91. Breslau.
- 1940: Forschungen zur Volkstumsgeographie des südschlesischen Stammesgebietes. Reichenberg–Leipzig.
- 1940a: Die Turmhügelburg im Ostsudetenland, Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien LXX, 342–361.
- 1942: Der mittelalterliche Wehrbau einer ostmitteldeutschen Rodungslandschaft. Die Burgen des Kreises Freiwalddau im Ostsudetenland, Deutsches Archiv für Landes- u. Volksforschung 6, 148–168.
- WENZELIDES, O., 1922: Heimatgeschichte 4. Unsere Heimat in Stadt und Land. Troppau.
- ZÜBER, R., 1966: Jesenícko v období feudalismu do roku 1848. Ostrava.
- 1972: Osídlení Jesenícka do počátku 15. století. Opava.

Zusammenfassung

Eine kleine mittelalterliche Befestigung in Hradec, Bezirk Jeseník

Der Beitrag behandelt eine kleine mittelalterliche Befestigung im Kataster des Dorfes Hradec. Seine vermutliche Lage im nordöstlichen Teil der Gemeinde ist jedoch nicht sicher, die Geländekonfiguration ist hier so unklar, dass sie keine eindeutigen Schlussfolgerungen zulässt. Die archäologischen Beobachtungen führen in dieser Richtung ebenfalls zu keinem positiven Ergebnis, der in den Quellenberichten erwähnte einzige Fund eines Kachelfragments ist zur Zeit verschollen. Die Ansiedlung selbst befindet sich in einem Raum, der ab der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts von dem irgendwann vor 1284 mit Privilegien versehenen Dorf Walterovice beherrscht wurde. Es enthielt außer 53 Flurstücken auch eine Kirche, welche die umliegenden Siedlungen am ganzen Mittellauf des kleinen Flusses Bělá geistlich verwaltete sowie ein Schulzenamt, dessen Inhaber über das Recht verfügte, eine Schenke und eine Mühle zu betreiben. Walterovice erlebte nach einer stürmischen Entwicklung und vermutlich großen Zukunftsaussichten nach und nach jedoch einen Niedergang und wurde irgendwann um die Mitte des 15. Jahrhunderts ganz aufgegeben. Zuvor jedoch wurden nach Mitte des 14. Jahrhunderts 6 Bauernhufe aus dem Kataster von Walterovice ausgegliedert. Diese 6 Flurstücke bildeten dann den Grundstock eines selbständigen Hradecer Gutes, das den Status eines ordentlichen Lehnsgutes erlangte. Ob nach dieser Ausgliederung auch ein Herrensitz erbaut wurde, ist allerdings nicht ganz offensichtlich.